



МРНТИ 18.41.07

Сәлім Ә.Т. ¹

¹Т.Қ. Жүргенов атындағы Қазақ қлттық өнер академиясы
(Алматы қ., Қазақстан)

САЛАЛЫҚ – ТАҚЫРЫПТЫҚ ТЕЛЕАРНАЛАР ҰТЫМДЫЛЫҒЫ, ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ ДАМУ ПРОЦЕСІНДЕГІ ПРОБЛЕМА- ЛАРЫ

САЛАЛЫҚ – ТАҚЫРЫПТЫҚ ТЕЛЕАРНАЛАР ҰТЫМДЫЛЫҒЫ, ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ ДАМУ ПРОЦЕСІНДЕГІ ПРОБЛЕМАЛАРЫ

Аңдатпа

Қазақ телевидениесі қалыптасқан сәтте көп нәрсе көрді. Бүгін ол жаңа дәуірді бастап отыр. 90-шы жылдардан бері әлемде тақырыптық және салалық арналардың санын айтарлықтай көбейту басталды. Ал цифрлық телевидениеге көшкен жас дамып келе жатқан ел ретінде Қазақстан теледидарды дамытуда осындай маңызды қадамды жібере алмады. Дамыған елдерде нақты тақырыптарды қамтитын көптеген тақырыптық және салалық арналар бар. Қазақстанда телевизияны модернизациялау мен үдерісте өнімділік мәселесінің қойылуы талданады.

Трек сөздер: салалық тақырыптар, теледидар, тиімділік, қазақстандық арналар.

Кіріспе

«Қазақстанда «көгілдір экранның» сәуле шашқанына да жарты ғасырдан асты. Осы жылдарда ол техникалық жаңғырту, шығармашылық күштердің өсіп, толысуы жағынан да сан белесті бастан кешті. Ең алғашқы салмағы жүз келідей тұратын ауыр камералардан, тұтас залдарға әрең сиятын телеаппараттардан бүгінгі шағын, қолайлы, сапалы, сан қилы мүмкіндігі бар санық телевизияға

дейін өзгеру, өсу дәуірін кешкен Қазақ телевизиясы шығармашылық жолдың да талай белесінен өтіп, бірнеше ұрпақ үлес қосқан іргелі де ірі, жан-жақты толысқан, халқымыздың ақпараттық рухани қажетін өтеп отырған қуатты күшке айналды.» - деп Халықаралық телевизия және радио акедимиясының академигі Сұлтан Оразалы айтқандай, расында да біздің Қазақ телевизиясы түрлі сүрлеулерден өтіп, жаңа дәуірін бастады. Бүгінде еліміздің қай

салада болмасын әлемнің алпауыт елдерінен қалыспай, терезесі тең дәрежеде. Тілге тиек еткен Қазақ телевизия өнері де әлемдік үрдістен қалыс қалмай, өз алдына белестерді бағындыруда. Еліміздегі экономикалық-әлеуметтік, мәдени реформалардың тереңдеуіне сәйкес әлемдік ақпараттың республиканың эфирлік кеңістігіне енуі және Қазақстанның ғаламдық ақпарат айдынына талпынысымен сипатталады. Осы тұста, бүкіл әлем телевизиясының ақпараттар айдынындағы өзекті сала – қоғамдық телеарна мен салалық-тақырыптық телеарналарға тоқталсақ. Иә, дамыған демократиялық елдерде қоғамдық теледидар бар екені белгілі. Бұл тәуелсіз, өз бетімен жұмыс істейтін, бұқара халықтың ортақ ойын білдіретін, ұлттың болмысын, әдебиеті мен мәдениетін, өнері мен дәстүр-салтын, әдет-ғұрпын насихаттайтын электронды құрал болса керек. Бізге осындай телеарна болашақта керек пе? [1, б. 5].

Әдістер

Қазіргі таңда Қазақстан БАҚ еркіндігі, халықтың ақпаратты жан-жақты алуы және ХХІ ғасырдағы ақпарат алмасу мүмкіндігін молайту жөніндегі халықаралық талаптарды кеңінен жүзеге асырып келелді. Бұл республиканы осы заманғы ақпараттық өркениетке қосудың ықпалды жолы. Қазіргі кездегі ақпарат жаһандық ақыл-ойдың әлемге барынша жедел ортақ болуының құралы. Ғаламда бүгінде шын мәнінде ақпарат революциясы қауырт жүріп жатыр. Мәдениет, технология т.б. салалардағы соңғы жетістіктердің планетаның түпкір-түпкіріне тез жетуі микроэлектроника жүйесін ғаламат шапшаңдықпен дамытуға, бұл өз ретінде ғылымға негізделген өндірісте еңбек өнімділігін миллион есе арттыруға әсер етті.

Нәтижелер

Бұқаралық дегеніміз – ақпаратты көпшіліктің қабылдауына қолайлы етіп тарату. Жаңалық, саяси, мәдени немесе әлеуметтік хабарлар көрерменге қарапайым тілде, мазмұн аясын толықтыра қаз қалпында беріледі. Қазіргі заманда қай елде болмасын көпшілікке «белгілі бір тақырыпты тарқатып, көзделген сала аясынан тереңінен сыр шертетін» немесе «белгілі бір аудитория аясына бағытталған» тақырыптық-салалық телеарналардың рөлі зор. 1990 жылдардан бастап әлемде тақырыптық-салалық телеарналар саны күрт өсе бастады. Тұтас ауқымды аудиторияны қамтитын, бірақ ескірген телеарналық концепциямен жұмыс істейтін біраз ғана арналарды тақырыптық-салалық телеарналар ығыстыра бастады. Эфир уақытын тақырыптық бағдарламаларға лайықтап бөлу көрерменге керек деректер мен өзіне қызықты мәліметтерді дәл осы тақырыптық-салалық арналардан алуға ыңғайлы болып табылады. Сондықтан, әрбір көрермен өзіне қызықты, талғамына сай, жанына жақын арналарды таңдайды. Бұл әлбетте өте қолайлы. Өскелең ұрпақ, оның ішінде кішкене бүлдіршіндеріміздің де жас шамасына лайықталған арналарды еркін көруіне мүмкіндік болады. Ал, танымдық арналар әсіресе балаларға білім саласынан, тіл үйрену жағынан, тіпті өзге елдің мәдениеті мен тарихын біліп, үйренуіне көмекші құрал болмақ. Бүгінде тақырыптық-салалық телеарналар өз кезегінде әлем елдеріне саяхаттауға, танымал жұлдыздардың әуендерімен сусындауға, соңғы жаңалықтардан қалыс қалмауға, тіпті жаңа шыққан фильмдерді тамашалауға да мүмкіндік береді. Мұндай арналар әдетте қолжетімді жиілікте таратыла бермейді.

Бұларды көруге қолжетімді тек кабельді желілердің көмегімен іске асады. Кейде кабельді желілердің операторлары өз арналарын құрып, оларды өз желілерінен таратады.

Дискуссия

Салалық-тақырыптық арналар: жаңалықтар арнасы, білім арнасы, тарих арнасы, әдебиет арнасы, мәдениет арнасы, автобиографиялық арна, саясат арнасы, жарнамалар арнасы, кинематографиялық арна, театр арнасы, бейнелеу өнері арнасы, саяхат арнасы, жануарлар әлемін көрсететін арна, балалар арнасы, жасөспірімдер арнасы, деректі арна, әйелдерге арналған, ерлерге арналған, сән үлгілеріне арналған, үй шаруашылығына арналған, музыкалық арна, би арнасы, спорт арнасы, денсаулық арнасы, техниканың соңғы жетістіктерін көрсететін арна, эротикалық арна, әзіл-оспақ арналпы т.б. болып бөлінеді.

Оқ бойы озық шығып, әлемнің кез-келген түкпіріне тараған көтеген тақырыптық-салалық телеарналар бар. Солардың ішінен әсіресе рейтингі жоғары, сонау 1985 жылдан жұмыс істеп келе жатқан АҚШ-тың «Discovery Channel» арнасын айтпай кету мүмкін емес. Бүгінде дәл осы арна бағдарламаларын төрткүл дүниеге тұтастай тарату үстінде. Арнаның таралымы ғылымға, технологияға, тарихқа және саяхатқа арналған деректі бағдарламалар топтамаларынан құрылған. Бағдарламаларының стилі ғылыми-танымдық бағытта. Қазіргі таңда «Discovery Channel» арнасы өз ішінде тағы да бірнеше тақырыптық-салалық арна болып жұмыс істеуде. Алғашқы құрылған 1985-ші жылы ол «Discovery Channel» болып тек ғылым мен технологиялардың жетістігіне

арналған әртүрлі бағдарламалар таратса, 1996 жылы «Discovery Science» арнасы құрылып, ғылыми бағдарламаларды таратады және сол сияқты дәл осы жылы құрылған «Animal Planet» жануарлар әлемімен таныстырады. «Discovery World», бұрынғы «Discovery Civilization» телеарнасы 1999 жылы қайта құрылып, әлемде болып жатқан оқиғаларда деректейді. 2002 жылы «Discovery HD Showcase» (бағдарламалары «Discovery Channel» арнасының бағдарламаларынан өзгеше) құрылды, ол әртүрлі ғылым мен техника жетістіктеріне арналған арна HDTV форматында таралады. Сол сияқты, 2007 жылы құрылған «Animal Planet HD» арнасы да HDTV форматында таралып, жануарлар әлемін көрсетеді (бағдарламалары «Animal Planet» арнасының бағдарламаларынан өзгеше). «Travel & Living» (бұрынғы «Discovery Travel & Adventure») 2005 жылы қайта құрылған арна реалити бағдарламалар мен саяхатқа арналаған бағдарламаларды таратады. Ал, 2009 жылы құрылған «Investigation Discovery» арнасы қылмыс пен тергеу процесін көрсетіп, жұмыстарынан хабардар етеді. Сондықтан да «Discovery Channel» арналары қазір барлық елді өзінің қызықты да тартымды, мәнді де мағыналы хабарларымен жаулап алды және өзге елге бұл озық үлгі [2].

Шет елдік «Discovery Channel», «Мәдениет», «Тарих» сынды тақырыптық арналардың көрермен үшін танымдық құндылығы ерекше жоғарғы. Тақырыптық-салалық телеарналарда көрерменнің білімін көтеріп, өресін кеңейтетін қаншама тартымды хабалар беріледі және олар әбден зерттеліп-зерделеніп, тұщымды мағлұматтармен толығып барып көрермен назарына ұсынылады. Дамыған елдерде

тақырыптық-салалық арналар көптеп бой көтеріп, белгілі тақырыптарға басыбүтін бейімделсе, Қазақстанда тақырыптық телеарналар саны сын көтермейді. Бұл қаржылық мүмкіндіктің аздығынан болып отыр. Десек те, соңғы жылдары еліміздің ақпарат кеңістігінде салалық-тақырыптық арналарға бетбұрыс жасала бастады. Дамыған өркениетті елдерде бұл мәселе бұрыннан-ақ жолға қойылған. Сол себепті де біз осы бағытта жүзеге асыруды көздеген жобаларымызды өзге мемлекеттердің тәжірбиесіне сүйеніп жасайтынымыз айдан анық.

Қорытынды

Тәуелсіздігіміздің жиырма жылдығына ел өмірінде елеулі оқиғалар орын алғаны белгілі. Әсіресе, рухани өмірімізде шын мәніндегі ғажайып оқиғалар болып өтті. Қарадомалақ қазақ балаларына базарлық болып, өз алдына жеке дара балалар арнасы «Балапан» толықтай ана тілімізде өз жұмысын бастап, «Қазақстан» ұлттық телеарнасы толық қазақ тілінде хабар таратуға көшсе, ел Тәуелсіздігінің мерей-тойына тағы бір рухани тарту – «Мәдениет» телеарнасы дүниеге келді [3, б. 7]. Алайда, біз көп нәрсені өлшеп-пішіп алмай, асығыс қолданысқа енгізуге құмармыз. Отандық

салалық-тақырыптық арналарды ашуда да біз бірқатар олқылықтарға жол беріп қойдық. Сол себепті жаңадан ашылған бұл арналардың өзіндік жеке техникалық базасы мен кәсіби ұжымы жасақталмағандықтан және өздерінің төл өнімдерінің аз әрі сапасыз болуына байланысты олар көбіне «көшірме арна» қалпынан шыға алмай отыр. Бүгінгі таңда қай салада болсын талап пен талғам мәселесі қиындап тұр. Бұл әсіресе еліміздегі телеарналар мен радиоларда сын көтермейді. Ал талап пен талғам болмаған жерде сапалы дүние жасау мүмкін емес. Мысалы, қазақстандық арналардың көрермен аудиториясы өте тар екені айтпаса да белгілі. Көпшілігіміз спутниктік табақшалар арқылы еркін қолжетімді Ресейдің, батыс елдерінің телеөнімдеріне құмартып, телміріп отыратынымыз жасырын емес. Бүгінде елімізде бірді-екілі салалық-тақырыптық арналар жұмыс істей бастады. Бірақ олардың да көрермені шамалы. Өйткені бізге кәсібилік жетіспейді. Мұндай арналарды іске қоспас бұрын, алдымен сол арнада белгілі бір сала бойынша жұмыс істей алатын нағыз мамандарды даярлау ісін мықтап қолға алу керек. Сондықтан да елімізде журналистика мамандығын сала-сала бойынша оқытуға басымдық беру қажет.

Әдебиеттер:

- 1 Қазақ телевизиясы. Энциклопедия. – Алматы: ҚазАқпарат, 2009. – Т. 1. – 640 б.
- 2 Investigation Discovery // (Дата обращения:10.07.2017) [https://en.wikipedia.org/wiki/Investigation_Discovery_\(European_TV_channel\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Investigation_Discovery_(European_TV_channel))
- 3 Тоқсанбай Қ. Қазақ теледидарының жаңа дәуірі // Егемен Қазақстан. – 2011. – № 457-460.

Салим А.

*Казахская Национальная Академия искусств им. Т. К. Жургенова,
(Алматы, Казахстан)*

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ОТРАСЛЕВЫХ ТЕМ ТЕЛЕВИДЕНИЯ: СЕГОДНЯШНЕЕ СОСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМЫ ПРОЦЕССА РАЗВИТИЯ

Аннотация

За время своего становления Казахское телевидение повидало многое. На сегодняшний день оно начал новую эру. С 1990-х годов, мир начал резко увеличивать количество тематических и отраслевых каналов. И как молодое развивающееся государство с переходом на цифровое телевизионное вещание, Казахстан не мог упустить такой серьезный шаг в развитии телевидения. В развитых странах очень много тематических и отраслевых каналов, раскрывающих конкретные темы. Анализируется эффективность проблемы, постановки процесса и ее актуализация телевидения в Казахстане.

Ключевые слова: отраслевые темы, телевидение, эффективность, Казахские каналы.

A. Salim

*T.K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts,
(Almaty, Kazakhstan)*

EFFICIENCY OF BRANCH TELEVISION THEM, TODAY'S STATE AND PROBLEMS OF THE DEVELOPMENT PROCESS

Abstract

During its formation, the Kazakh television has seen a lot. And he began a new era today. Since the 1990s, the world began to dramatically increase the number of thematic and branch channels. And as a young developing country with the transition to digital television broadcasting, Kazakhstan could not miss such an important step in the development of television. In developed countries, a lot of thematic channels and branch channels revealing specific topics. Analyzed the efficiency of the problem formulation process and its actualization of television in Kazakhstan.

Keywords: industry topics, television, efficiency, Kazakhstani channels.

Автор туралы мәлімет:

Сәлім Ә. - Т.Қ. Жұргенов атындағы Қазақ Ұлттық Өнер академиясы,
«Кино және ТВ» факультеті, «Экрандық өнер режиссурасы»
кафедрасының оқытушысы (Алматы, Қазақстан)
e-mail: sat.kz@inbox.ru

Сведения об авторе:

Салим А. - Казахская национальная академия искусств им.
Т.Жургенова, кафедра «Кино и ТВ», преподаватель кафедры режиссура
экранных искусств (Алматы, Казахстан)
e-mail: sat.kz@inbox.ru

Author's data:

A. Salim – Lecturer of the Department “Cinema ad TV”, T.K. Zhurgenov
Kazakh National Academy of Arts (Almaty, Kazakhstan)
e-mail: sat.kz@inbox.ru